

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การฟ้อนเป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งของชาวอีสานที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ ก่อนการรับอิทธิพลของศาสนา น่าจะเชื่อว่าเป็นความเชื่อดั้งเดิมของมนุษย์ ในการเช่นสรวง ต่อดวงวิญญาณ ของบรรพบุรุษสิ่งที่เชื่อว่ามีพลังศักดิ์สิทธิ์ ให้มาช่วย ปกปักษ์รักษา และ ขจัดสิ่งเลวร้ายออกจากชีวิต

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชนในหมู่บ้านพระ ยืน และศึกษาถึงความเป็นมา และความสำคัญของพิธีกรรมทั้งสองส่วนนั้น ได้มีความสอดคล้องกันทั้งในด้านประวัติศาสตร์และพิธีกรรม จนสามารถค้นพบได้ว่า พิธีกรรมนี้อาจสืบถึง นัยยะของประวัติศาสตร์บางอย่าง

จากประวัติศาสตร์ของกลุ่มชนในหมู่บ้านพระยืน เชื่อกันว่าเป็นกลุ่มชนที่อพยพมาจากเมืองชนบท (จังหวัดขอนแก่น) ดังนั้นจึงต้องศึกษาถึงต้นกำเนิดของกลุ่มชนในแถบนี้ ซึ่งเป็นกลุ่มที่อพยพมาจากอาณาจักรล้านช้าง เวียงจันทน์ เมื่อปี พ.ศ. 2225 โดยเกิดความขัดแย้งกันเองภายในอาณาจักร จนมีการอพยพผู้คนนำโดยเจ้าราชครูหลวงวัดโพนสะเม็ก (ยาคุขีหอม) พาผู้คนพร้อมด้วยเชื้อสายเจ้านาย ของอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์มาสร้างเมืองใหม่ คือ อาณาจักรล้านช้างจำปาศักดิ์ในเขตลาวตอนใต้ อาณาจักรจำปาศักดิ์กินบริเวณครอบคลุมมาถึงเขตดินแดนอีสานตอนใต้และตอนกลางโดยกลุ่มที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง คือ กลุ่มของจารย์แก้ว หรือเจ้าแก้วบุญสม ซึ่งติดตามเจ้าราชครูวัดโพนสะเม็กมาสร้างเมืองใหม่คือ ราชอาณาจักรล้านช้างจำปาศักดิ์ ต่อมาเจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูร ผู้ครองจำปาศักดิ์ได้ส่งเจ้าแก้วบุญสมมาปกครองเมืองท่ง (สุวรรณภูมิ) และเชื้อสายของเจ้าแก้วบุญสมได้ออกไปก่อตั้งบ้านเมืองต่างๆ ในเขตอีสานได้แก่ เมืองสุวรรณภูมิ (อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด) เมืองร้อยเอ็ด เมืองพุทธโธสง (อำเภอพุทธโธสง จังหวัดบุรีรัมย์) เมืองร้อยเอ็ด เมืองหนองหาร (อำเภอหนองหาร จังหวัดอุดรธานี) เมืองมหาสารคาม (เมืองเกษตรวิสัย อำเภอร้อยเอ็ด) เมืองชวีบุรี (อำเภอชวีบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด) เมืองพยัคฆภูมิพิสัย (อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด) เมืองพนมไพร (อำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด) เมืองโกสุมพิสัย (อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม) เมืองศีร์ษะเกษ

เมืองชนบท (อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น) และเมืองขอนแก่น โดยเฉพาะเมืองชนบทได้อพยพมาก่อตั้งหมู่บ้านพระยืนประมาณสมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ผู้ที่มาก่อตั้งหมู่บ้านคือ นายเมืองกลาง (ตำแหน่งข้าราชการอีสาน) และนางทองคำ (ซึ่งนางเป็นลูกสาวเจ้าเมืองชนบท) พาผู้คนมาสร้างหมู่บ้าน ลูกหลาน ของนายเมืองกลางและนางทองคำนี้ ได้เป็นนางเทียมทำพิธีพืชนผีฟ้า และรักษาคนป่วย

พิธีกรรมพืชนผีฟ้าเป็นพิธีของชาวอีสานที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อาณาจักรล้านช้าง โดยความเชื่อ เรื่องผีฟ้า ผีแถน อันเป็นผีที่ให้กำเนิดมนุษย์ เป็นผีบรรพบุรุษ ต้องมีการขบถ้ำอ่อนวอนขอแก่ผีแถน เพื่อให้ลงมาช่วยปกป้องรักษาให้อยู่เย็นเป็นสุข ความเชื่อเรื่องผีฟ้ามีกระจายอยู่ทั่วภาคอีสานโดยเฉพาะ กลุ่มคนเชื้อสายลาว ความเชื่อดังเดิมเรื่องผีฟ้านับเป็นความเชื่อมาตั้งแต่สมัยโบราณกาลก่อนที่จะรับเอาอิทธิพลของศาสนา ดังปรากฏความเชื่อในเรื่องวรรณกรรมอีสานโบราณ เช่น ท้าวฮุ่ง ท้าวเจือง ก็ได้กล่าวถึงพิธีกรรมการพืชนผีฟ้า การเข้าทรง เชิญผีแถนมาขจัดปัดเป่าสิ่งเลวร้ายออกจากชีวิต

ในหมู่บ้านพระยืน คงได้รับการสืบทอดความเชื่อเรื่องนี้มาจากกลุ่มชนดั้งเดิม คือเมืองชนบทโดยเชื่อว่าผู้ที่ทำพิธีพืชนผีฟ้าคนแรกของหมู่บ้านคือ นางน้อย บุตรสาวนายเมืองกลาง และนางทองคำ ได้ทำพิธีนี้มาตั้งแต่เมื่อชนบท แต่ความเชื่อเรื่องผีฟ้าของชาวหมู่บ้านพระยีนนั้นหาได้เป็นความเชื่อว่าเป็นผีมาจากเมืองแถนไม่ แต่ได้เปลี่ยนจากเมืองแถนเป็นเมืองสิมมา (เสมา, สีม่า) เชื่อว่าผีฟ้าเทวดาที่ลงมาช่วยรักษาโรคภัยไข้เจ็บนั้นมาจากเมืองนี้ โดยเข้าใจกันว่า อยู่บริเวณเมืองเสมาเก่า ที่อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา จากการปรับเปลี่ยนความเชื่อเหล่านี้ ผู้วิจัย เข้าใจว่าน่าจะเกิดจากเหตุการณ์ทางการเมืองและการปกครอง เข้ามาเกี่ยวข้องซึ่งมีเหตุผล 2 ประการคือ

1. ตามประวัติชนบท กล่าวว่า เมืองแสน (ข้าราชการเมืองสุวรรณภูมิ) มีความขัดแย้งกับเจ้าเมืองสุวรรณภูมิ (หัวเมืองของอาณาจักรล้านช้างจำปาศักดิ์) จึงอพยพผู้คนมาสร้างเมืองใหม่ คือเมืองชนบท โดยขอขึ้นกับเมืองนครราชสีมา (เมืองสิมา, สีม่า) ซึ่งเป็นหัวเมืองเอกของกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งเป็นหัวเมืองใหญ่ดูแลหัวเมืองในภาคอีสานในสมัยก่อน

2. ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีการปรับเปลี่ยนการปกครองแบบดั้งเดิมในหัวเมืองภาคอีสาน โดยลดอำนาจของเชื้อสายเดิมลง ส่งข้าหลวงจากส่วนกลางเข้า

ไปปกครองทำให้เกิดความขัดแย้งภายใน และการแทรกแซงของอำนาจภายนอกเรื่องการแยกดินแดน ในสมัยนี้จึงเกิดกบฏต่อต้านอำนาจของรัฐบาลสยามที่เรียกว่า กบฏผีบุญอย่างชุมชนในภาคอีสาน รัฐบาลในสมัยนั้น ต้องออกปราบกันอย่างเข้มงวด

จากเหตุการณ์เหล่านี้ ย่อมมีผลกระทบต่อความเชื่อดั้งเดิมของชาวอีสาน โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องผีฟ้า ในอำเภอพระยืน จึงได้ปรับเปลี่ยนความเชื่อดั้งเดิมจากเมืองแกน (ผีแกน) เป็นความเชื่อเรื่องผีจากเมือง สิมมา (เสมา, สีมา) แทน

นอกจากนี้ในความเชื่อเรื่องผีฟ้าในหมู่บ้านพระยืน ยังมีนัยยะที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือผู้ทำพิธีที่เป็นนางเทียม ทั้งหมดเกี่ยวข้องกับมักจะเป็นลูกหลานของนายเมืองกลางและนางทองคำ ที่เชื่อกันว่าสืบเชื้อสายมาจากเจ้าเมืองชนบทและเชื่อกันว่า เพราะเมืองชนบทไม่สามารถรักษาฮีดคองการฟ้อนผีฟ้าไว้ พิธีกรรมนี้จึงนำมาสืบทอดต่อในหมู่บ้านพระยืน ยังมีความเชื่อว่า ผู้ที่ทำพิธีและผู้เข้าร่วมพิธี เป็นเชื้อสายเจ้านายดั้งเดิม โดยอาศัยพิธีกรรม

ในความเชื่อเรื่องผีฟ้าในหมู่บ้านพระยืน เชื่อกันว่า ผีฟ้าที่ลงมาทำพิธี นางจำปาเป็นลูกสาวกษัตริย์เมืองสีมา โดยติดตามหาพี่ชายชื่อท้าวสงกา ดังนั้นในพิธีกรรม ผู้เข้าร่วมพิธีจะมีชื่อสมมติต่างๆ ให้สอดคล้องกับความเชื่อ คือนางเทียมที่ทำพิธี คือนางเทียมที่ทำพิธี ชื่อนางจำปา และมีการตามหาพี่ชายโดยมีการสมมติผู้ใดผู้หนึ่งเป็นท้าวสงกาและมีการตั้งชื่อผู้เข้าร่วมพิธีทุกคน เช่น สีโห เสมัยนทอง สายยนต์ จังกอน, มโนราห์ จันที กงหลา พิมพา เป็นต้น

ในปัจจุบันผู้ทำพิธีฟ้อนผีฟ้า ในหมู่บ้านพระยืน คือนางดาว พาณโน อายุ 51 ปี โดยได้รับสืบทอดมาจาก นางธุมมา จันทร์สา (บุตรนายเมืองกลาง นางทองคำ) นางธุมมาก็รักษาพิธีกรรมนี้ ต่อจากพี่สาวคือ นางน้อย (คนที่เป็นนางเทียมคนแรก ในหมู่บ้าน)

การทำพิธีฟ้อนผีฟ้านี้ จากการศึกษาพบว่า แบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การรักษาโรคภัยไข้เจ็บ
2. การฟ้อนเพื่อบูชาผีฟ้าประจำปี

1. การรักษาโรคภัยไข้เจ็บ เมื่อมีผู้ป่วยเกิดขึ้น การเจ็บป่วยหาสาเหตุไม่ได้ หรือรักษาอย่างไรด้วยวิธีใดก็ไม่หาย ญาติของผู้ป่วยก็จะทำการรักษาด้วยการล่าผีฟ้า โดยจะไปเชิญบอกกล่าว นางเทียมให้มาช่วยรักษา นางเทียมก็จะนัดวันเวลา ให้เตรียมอุปกรณ์ เครื่องบูชาในพิธีไว้ให้พร้อม นางเทียมจะไปกล่าวเชิญหมอม้า (หมอแคน) ด้วยขันดอกไม้ (จานใส่ดอกไม้) 5 คู่ กำหนดวันเวลาการเดินทาง

เมื่อวันที่ทำการรักษา นางเทียมและผู้ช่วยประมาณ 2-3 คน ก็จะไปบ้านคนป่วย ทำพิธีรักษา โดยการขบล่าเชิญผีฟ้าเทวดามาจากเมืองสิมมา ให้ลงมาช่วยกันดูอาการของคนป่วย นางเทียมจะใช้การขบล่าการพูดคุย พูดจา ตอบโต้กับญาติ พ่อแม่ และผู้ป่วย เพื่อหาสาเหตุ ของโรคที่เกิดขึ้น และจะบอกวิธีแก้ไข สาเหตุของโรค แนะนำสั่งสอนญาติพี่น้อง และคนป่วย ให้ปองดองให้ความรัก ความอบอุ่นกันในครอบครัว (การป่วยส่วนใหญ่มักเกิดจากเรื่องจิตใจ ความขัดแย้ง แยกแยกในครอบครัว) เมื่อพูดคุยหาสาเหตุ แนะนำผู้ป่วย พ่อแม่ ญาติพี่น้อง เสร็จสิ้นแล้ว นางเทียมก็จะเชิญเอาผู้ป่วยมาพอรำให้เบิกบานใจ ก่อนที่จะเชิญผีฟ้ากลับเมืองสิมมาตามเดิมเป็นอันเสร็จสิ้นการรักษา ถ้าผู้ป่วยไม่หายก็จะทำการรักษาใหม่ที่เรียกว่า “ล่าซ่อม” ให้อีก ไม่เกิน 3 ครั้ง ถ้าไม่หาย ถือว่าถึงกรรมแล้ว ไม่สามารถรักษาได้

ในการรักษาโรคนี้ส่วนสำคัญ คือ การขบล่าและการพูดคุยเพื่อหาสาเหตุของโรค และนางเทียมจะเป็นผู้ชี้แนะข้อปฏิบัติ เป็นตัวประสานความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ภายในครอบครัว นับเป็นการรักษาทางจิตเวชพื้นบ้านที่ได้ผลยิ่ง

2. การพ่อนเพื่อบูชาผีฟ้าประจำปี เมื่อถึงฤดูแล้ว วันสงกรานต์อันเป็นวันที่ถือว่าเข้าสู่ปีใหม่ ผู้ที่มีความเชื่อเรื่องผีฟ้า จะทำพิธีลงช่วงเพื่อพอรำกัน โดยมีการปลุก “ผาม” หรือ “ปาง” เป็นที่ใช้ทำการพอรำ ในวันที่ 13-15 เมษายนของทุกปี ก่อนจะมีการลงพอรำ เหล่าศิษย์ผีฟ้า จะนำดอกไม้ (ดอกलันทม หรือดอกจำปา) เหล่า ด้ายผูกข้อมือ ไปบ้านนางเทียมให้รับดอกไม้ เหล่า แล้วนำด้ายผูกข้อมือ กลับมาบ้าน เพื่อผูกแก่สมาชิกในครอบครัว ในตอนเช้า ทุกคนจะมาพร้อมกันที่ “ช่วง” เพื่อ เชิญผีฟ้า ลงมาพอรำ นางเทียมจะขบล่าเชิญผีฟ้าลงมา เมื่อเชิญเสร็จก็จะลุกขึ้นเดินขบล่าชักชวนให้ทุกคนขึ้นมาเล่นพอรำ ผู้เข้าร่วมพิธีจะลุกขึ้นร่วมพอรำผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไป ในขณะที่พอรำ ในการลงช่วงผู้เข้าพอรำจะทำอาถรรพณ์ออกท่าทางอย่างไร ก็ได้ เช่น ร้องให้ กระโดดวิ่ง

นอนกลิ้งเกือกไปกับพื้น โดยจะมีนางเทียมเข้าไปลอบประโลม ด้วยคำพูดและการขบขำ การฟ้อนผีฟ้าจะดำเนินไปตลอดวัน ตั้งแต่ 7 นาฬิกา จนถึง ประมาณ 23 นาฬิกา จึงมีการ ขบขำส่งผีฟ้ากัน เมื่อวันใหม่จึงจะเริ่มอีกครั้งจนครบ 3 วัน และอีก 7 วันก็จะนัดแนะกันมา เลี้ยงผีฟ้าอีกครั้ง โดยมีอาหารคือ ขนม มะพร้าวอ่อน เหล้า มาทำพิธีเลี้ยงผีฟ้า และเชิญผี ฟ้าลงมาฟ้อนรำอีกหนึ่งวัน

สิ่งที่สำคัญในพิธีลงช่วง คือการฟ้อนรำ ประกอบด้วยแคน และการแสดงอาภักภิกิริยา ของผู้เข้าร่วมพิธี ที่ได้มาระบายความกดดัน ความขบข้องใจ ความเครียด ตลอดปีในพิธีลง ช่วง

จะเห็นได้ว่าในพิธีลงช่วงผู้ฟ้อนรำส่วนมากมักเป็นผู้หญิงที่อยู่ในวัยที่มีอายุ (เป็นแม่ เรือน) มาเข้าร่วมพิธีและแสดงกิริยาต่างๆ ในพิธี คงเป็นเพราะในสังคมอีสาน ผู้หญิง จะ เป็นเพศที่ได้รับความระหนัก ด้านภาวะในครอบครัว บุตร สามี และอาชีพ ตลอดจนในเวลา ปกติผู้หญิงมักจะถูกกดดันไม่ให้แสดงกิริยาใดๆ ที่ไม่เหมาะสมออกมา ดังนั้นเมื่อถึงวันลง ช่วง ในรอบปี ผู้หญิงจึงออกมาระบายอารมณ์ของตนภายในช่วงนั่นเอง นับได้ว่าฟ้อนผีฟ้า ช่วยคลายความกดดันในสังคมได้อีกประการหนึ่ง

ในท่าฟ้อนของผู้ที่ลงช่วง ผู้วิจัยสามารถแยกประเภทของท่าฟ้อนได้ 3 ประเภท คือ

1. ฟ้อนท่าเดียว คือ ผู้ฟ้อนจะฟ้อนรำไปในท่าเดียวเรื่อยๆ ซ้ำๆ ไปจน เหนื่อยหรือพอใจ จึงเปลี่ยนท่าใหม่ ซึ่งการฟ้อนท่าเดี่ยวนี้อาจพบเป็นส่วนมากในการฟ้อน
2. ฟ้อนหลายท่า หรือฟ้อนที่เป็นกระบวน เป็นการนำเอาท่าต่างๆ มาฟ้อน ร่วมกันเป็นกระบวนหรือเป็นชุดตั้งแต่สองท่าขึ้นไปหรือมากกว่านั้น
3. ฟ้อนเข้าคู่ ผู้ฟ้อนจะฟ้อนหยอกล้อกัน ใกล้เคียงกับการฟ้อนเกี้ยว การจก ส่วนมากการฟ้อนในลักษณะฟ้อนเข้าคู่นี้จะพบผู้หญิงฟ้อนกับผู้หญิง ทั้งนี้คงเป็นด้วยสาเหตุ ของจารีตของการนับถือผีฟ้า ซึ่งมีข้อห้ามในการฟ้อนโดนตัวกัน และความเชื่อเรื่องผู้ฟ้อน เป็นพี่น้อง เชื้อสายเดียวกัน การฟ้อนแบบเกี้ยวพาราสีในเชิงชู้สาวจึงไม่ปรากฏ ท่าฟ้อน ระหว่างผู้หญิง กับผู้ชาย แม้จะฟ้อนเข้าคู่จะอยู่ลักษณะห่างๆ กัน และเป็นท่าฟ้อนไล่ต้อน กันมากกว่า ท่าที่จะลุกล้ำเข้าแตะต้องตัวผู้หญิง เช่นการฟ้อนแบบเกี้ยวพาราสีในการฟ้อนที่

อื่นๆ ดังได้กล่าวมาแล้วว่าผู้เข้าฟิสิกส์ฟิสิกส์มักเป็นผู้มีอายุอยู่ในวัยมีครอบครัวแล้วทั้งสิ้น การฟิสิกส์จึงมีการสังสรรค์ไม่ให้เกิดข้อครหา และลบความศักดิ์สิทธิ์ ของพิธีกรรมลงไป

ในท่าฟิสิกส์ ถ้าแบ่งส่วนของการใช้มือในการฟิสิกส์ สามารถแยกส่วนมือเพื่อให้เห็นความแตกต่างได้ 4 ส่วน คือ

1. ส่วนการใช้มือระดับ สะโพก , เอว
2. ส่วนการใช้มือระดับลำตัว
3. ส่วนการใช้มือระดับศรีษะ
4. ส่วนการใช้มือระดับไหล่ ด้านข้าง

พบได้ว่าการใช้มือในท่าฟิสิกส์ที่นิยมมากที่สุดคือส่วนการใช้มือในระดับลำตัว ทำส่วนใหญ่มักเป็นท่าม้วนมือ (งอมือ) เข้าแล้วสับตัดออกสลับกันหรือพร้อมกัน ส่วนระดับที่ใช้บ่อยคือระดับไหล่ ด้านข้าง มักไม่ปรากฏให้เห็นมากนัก นอกจากนี้จะสังเกตเห็นได้คือลักษณะของการใช้มืออยู่ในระดับข้างสะโพกขึ้นมาด้านหน้า จนถึงเลยระดับศรีษะ แทบจะไม่มีท่ากางแขน หรือฟิสิกส์ในท่าด้านข้างเลย

ท่าฟิสิกส์น่าจะเริ่มจากท่าง่ายๆ เช่นท่ากางแขนพร้อมกันข้างสะโพก แล้วค่อยๆ ม้วนมือหรือเกร็งมือ แล้วพัฒนาเป็นท่าระดับสะเอว มีการวาดมือ วนมือ ม้วนมือ แหงมือ สลับกันไป จะเห็นพัฒนาการของท่าฟิสิกส์ได้เป็นอย่างดีว่ามีการพัฒนาจากท่าง่ายๆ มาสู่ท่าที่ค่อยๆ ซับซ้อนขึ้นจนถึงการคิดทำเป็นกระบวนฟิสิกส์ที่มีหลากหลายท่า

ในการใช้เท้าในการฟิสิกส์ จะมีการใช้เท้าหลายแบบได้แก่ การย่ำเท้า ชิดเท้า ตะเตะเท้า ตะเตะเท้า จดปลายเท้า โข้วเท้า ยกเท้า กระโดดด้วยปลายเท้า การบิดเท้าไปพร้อมกัน การเขย่งเท้า เป็นต้น ส่วนในการก้าวเท้า (บาดก้าวเดิน) พบลักษณะก้าวเท้าที่เห็นได้ชัด 2 ลักษณะคือ การย่ำเท้าตามจังหวะ (เร็ว) การขย่มเท้า (หย่อน) แล้วค่อยๆ ก้าว (ช้า)

การย่ำเท้ามักจะไม่เปิดส้นเท้า ย่ำเต็มเท้า ขณะยังมีการใช้สะโพกตามจังหวะของการย่ำ (การย่ำแบบเปิดส้นเท้ามักจะใช้ในท่าที่ต้องการความรวดเร็ว เป็นท่าแบบลอยตัว)

การข่มเท่าแล้วค่อยๆ มักจะเป็นลักษณะก้าวไปช้าๆ โดยส่วนมากการข่มเท่ามักจะข่มเข้า ประมาณ 4-8 จังหวะ จึงก้าว การก้าวเท่าจะก้าวไปหน้า ถอย หลัง ไปด้านซ้าย แล้วแต่ผู้พ้อนรำ จะปฏิบัติ แต่การเคลื่อนที่จะไปตามทิศทางของการพ้อนรอบวง (รอบชั้นกาย) นอกจากการก้าวเท่า 2 ลักษณะใหญ่ๆ นั้นแล้ว ยังมีการก้าวอื่นๆ อีก เช่น ทำจดปลายเท่าข้างหนึ่งอยู่ที่อีกข้างหนึ่งวางเต็มเท่า มักพบในขณะพ้อนหยุดอยู่กับที่ หรือเคลื่อนที่พ้อนช้าๆ ทำกระโดดสปริงตัว ด้วยปลายเท่าทั้งสองข้าง ทำกระโดดสลับเท่า เข่งเท่าวิ่ง ขยับเท่าและท่าก้าวชิดก้าว เป็นต้น นอกจากการก้าวเท่าแล้วยังมีการเดินด้วยเข้า พบสองลักษณะ คือ การเดินด้วยเข้าของชาย ซึ่งจะก้าวไปข้างหน้าด้วยเท้า ยกกันแล้วค่อยๆ สางเข่าลง สลับกันไปกับการเดินด้วยเข้าของผู้หญิง ที่มักจะไถเข้าหรือยกเอาเข้าวางไว้ด้านหน้า

นอกจากการเดินยังมีการใช้ตัวในการพ้อนผีฟ้ามักใช้ตัวได้ทั้งตัวตรง ก้มไปข้างหน้า เอนตัวไปด้านหลัง และเอียงไปด้านข้าง ในการเอียงตัวด้านข้าง มักเป็นท่าที่อยู่กับที่ เอียงตัวพร้อมกับการยกสะโพกด้านตรงข้ามขึ้นเพื่อถ่วงน้ำหนัก ของการทรงตัว

ท่าหนึ่งพบได้ สามลักษณะ คือ นั่งคุกเข่า นั่งยกเข่าสองข้างขึ้น และนั่งราบแบะเท้า ออกนั้งกับพื้น ส่วนที่เห็นชัดเจนที่สุดในการพ้อนคือการข่มเข้าตามจังหวะ จะเห็นได้เลยว่าตัวกำหนดจังหวะของการพ้อนคือ จังหวะเข่านี้เอง (หย่อนเข่า)

นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบอื่นๆ ที่มีอยู่ในการพ้อนคือ สถานที่ ที่เรียกว่า “ช่วง” มีการปลูก “ผาม” หรือ “ปาง” แบบง่ายๆ ไว้ใช้พ้อนรำ มี “เครื่องคาย” หรือเครื่องบูชาที่เป็นสิ่งของที่หาได้ในท้องถิ่นไม่ยุ่งยากและซับซ้อน ไม่ต้องเสียทุนทรัพย์ ในการจัดหา เช่น การปลูก “ผาม” ส่วนใหญ่ใช้ไม้ไผ่ และทางมะพร้าวเป็นวัตถุดิบ “เครื่องคาย” ก็เป็นของที่มีอยู่ประจำครัวเรือนของชาวบ้าน เช่น หมาก พลุ บุหรี่ (ยาเส้น ปลูกเอง) ฟ้า (ทอได้เอง) หวี กระจก แป้ง สีผึ้ง เป็นต้น และอีกประการหนึ่งของเครื่องคายที่ใช้บูชาผีฟ้าที่สำคัญคือ ดอกไม้ ที่เรียกว่า ดอกจำปา(ลั่นทม) มักจะเป็นดอกไม้ในพิธีกรรมของชาวอีสาน แทบทุกท้องถิ่น โดยเฉพาะพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีและการรักษาโรค เช่นพิธีเหยา ของชาวมุขไทย ก็ใช้ดอกลั่นทม หรือดอกจำปานี้ สันนิษฐานว่า น่าจะเป็นอิทธิพลมาตั้งแต่สมัยอาณาจักรล้านช้าง โดยยกให้ดอกลั่นทมเป็นดอกไม้ประจำชาติลาว แม้ในปัจจุบัน ความเชื่อเรื่อง

ผีฟ้าในหมู่บ้านพระยีน ดอกกลิ่นทม (จำปา) ยังเกี่ยวข้องกับและชื่อพ้องกับหัวหน้าผีฟ้าที่ลงมา
รักษาโรค คือนางจำปา

ดนตรีที่ใช้ประกอบการฟ้อนรำมีเพียงชนิดเดียวคือ แคน ส่วนใหญ่จะใช้แคนแปด
ด้ายมีเสียงดังกังวาน เพลง (ลาย) ที่ใช้ในการฟ้อนผีฟ้า ใช้สองลักษณะคือ ลายอ่านหนังสือ
หรือลายลำทางยาว หรือลายล่อง ลายลำลา เป็นลายที่ไม่มีจังหวะคงที่ จะลากเสียงยืดยาว
ได้ตามใจผู้บรรเลง ลายนี้ใช้ในการขับลำเชยผีฟ้า และส่งผีฟ้า อีกลายหนึ่งคือ ลายลำทาง
สั้น เป็นลายที่มีจังหวะควบคุมถี่ๆ ดกสม่าเสมอ เป็นลายใช้ในการฟ้อนรำ

ลักษณะของบทขับลำ ในการฟ้อนผีฟ้าเป็นลักษณะของการขับลำที่มีฉันทลักษณ์ ไกล่
เคียง คำประพันธ์ที่เรียกว่า โคลงสาร หรือกลอนอ่าน ที่นิยมนำมาแต่ง วรรณกรรมต่างๆ
และจารลงใบลานเพื่อใช้อ่านในพิธีของชาวอีสาน กลอนลำผีฟ้าจะได้อิทธิพลมาจาก
วรรณกรรมเหล่านี้ และผสมผสานคำสอนใจ และการด้นกลอน ให้เข้ากับเหตุการณ์ของการ
รักษาด้วย

การแต่งกายเป็นการแต่งกายที่ใช้ในชีวิตประจำวันของผู้ฟ้อนรำ ผู้หญิงจะนุ่งผ้าซิ่น
ใหม่ มีผ้าสไบคล้องไหล่หรือคล้องคอ ผู้ชายก็แต่งกายด้วยเสื้อผ้าปกติ แต่ต้องมีผ้าสไบไว้
พาดไหล่ (ผู้ชายมักเรียกผ้าถือ) ด้วย ส่วนผู้ฟ้อน คือ ชาวบ้านที่มีความเชื่อเรื่องผีฟ้า และ
ทุกคนล้วนได้รับการรักษาด้วยพิธีกรรมนี้ทั้งสิ้น

จากการศึกษาเรื่องการฟ้อนผีฟ้านี้ ผู้วิจัยได้พบถึงระบบความเชื่อเรื่อง ผีที่สืบทอด
และเชื่อมโยงอยู่ในชีวิตและสังคมของชาวบ้านของอีสาน ผีฟ้านับว่ามีอุปการคุณต่อสังคม
เป็นอย่างมากเป็นส่วนช่วยในการผ่อนคลายความกดดัน ตั้งแต่ในระดับครอบครัว จนถึง
สังคมส่วนรวม การฟ้อนรำ ของผู้ฟ้อนผีฟ้า เป็นการแสดงออกของท่าทางที่อยากจะฟ้อนรำ
ตามอารมณ์อย่างแท้จริง ไม่ได้เป็นการแสดงเพื่อความบันเทิงหรือต้องการผู้ชม การฟ้อนรำ
ในพิธีฟ้อนผีฟ้าจึงเป็นสามัญลักษณะของมนุษย์ที่ต้องการแสดงออกมาจากอารมณ์อย่างแท้
จริง แม้จะมีลักษณะที่เป็นท่าทางจัดได้ว่าเป็นท่านาฏยศิลป์ ก็ด้วยเป็นลักษณะพื้นฐานของ
อารมณ์สุนทรีย์ในจิตวิญญาณของมนุษย์ ที่จะทำให้ท่าทางของตนสวยงามยิ่งขึ้นแม้ใน
ปัจจุบันคนในรุ่นใหม่และคนในสังคมอื่นจะไม่เข้าใจดูถูกเหยียดหยามว่าเป็นความเชื่อที่ล้า
หลัง งามาย แต่ความเชื่อในผีฟ้าก็ยังประโยชน์ให้คนในสังคม ยิ่งกว่าความเชื่อสมัยใหม่

และบุคคลที่สำคัญยิ่งของพิธีกรรมคือนางเทียม ที่ต้องมีปฏิภาณไหวพริบ ความจำ ในการ ขับลำแตงกลอน และพูดไอ้โลม ประมวลเอาเหตุการณ์ต่างๆ ของคนแต่ละคนมาหาทางแก้ไข อนุเคราะห์ ให้แก่คนเหล่านั้น นางเทียมนับเป็นผู้ที่มีความสำคัญยิ่งของสังคม ในระบบ ความเชื่อนี้ มีความสำคัญในฐานะของนักจิตวิทยา ของชุมชนและเป็นหมอจิตเวชพื้นบ้านที่ รักษาได้ผลยิ่งกว่า จิตแพทย์สมัยใหม่ (ที่ไม่มีความเข้าใจในวัฒนธรรมสังคมและครอบครัว ของชาวอีสาน)

การทำพิธีฟ้อนผีฟ้านี้ นับได้ว่าเป็นความชาญฉลาดของบรรพบุรุษที่ได้คิดหาวิธีการ ผ่อนคลายสังคมให้อยู่อย่างมีความสุข ลักษณะของการรักษาด้วยพิธีกรรมผีฟ้า โดยใช้ ดนตรีการขับลำ และการฟ้อนรำ (รวมถึงการออกท่าทาง) นั้นเป็นวิธีการที่บรรพบุรุษชาว อีสาน ได้คิดค้นกันมาก่อนมีการรักษาแบบสมัยใหม่ที่เรียกว่า ดนตรีบำบัด

แม้ว่าสังคมภายนอกจะพัฒนาไปไกลเพียงใดก็ตามแต่ความเชื่อและพิธีกรรมของผี ฟ้ายังจะเป็นสิ่งที่สำคัญที่ช่วยรักษาคนในสังคมให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ควรจะมีการศึกษาพิธีกรรมการฟ้อนผีฟ้า ในเชิงวรรณกรรมและคีตกรรม เพราะทั้งสองส่วนนี้มีความสำคัญเป็นยิ่งในการทำการรักษา ของนางเทียม หรือหมอลำผี ฟ้า ที่ช่วยให้คนป่วยหายจากการเจ็บป่วย

2. ควรนำเอาดนตรีและนาฏยศิลป์ไทยไปเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการรักษา โรค และปรับปรุงให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ปัจจุบัน โดยมีทั้งดนตรีบำบัดและนาฏยบำบัด แก่คนในสังคม โดยศึกษาตัวอย่างจาก พิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผีฟ้า ในภาคอีสาน อัน เป็นการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ให้เข้ากับสังคมปัจจุบันซึ่งคาดว่าจะได้ผลเป็น อย่างดี